

ХОРХЕ ЛУИС БОРХЕС ВАВИЛОНСКАТА БИБЛИОТЕКА

Превод от испански: Анна Златкова, —

chitanka.info

*By this art you may contemplate
the variation of the 23 letters...*

„The Anatomy of
Melancholy“,
part. 2, sect. II, men.
IV

Вселената (която някои наричат Библиотека) се състои от неопределен, а може би и безкраен брой шестоъгълни галерии с големи вентилационни шахти в средата, оградени със съвсем ниски перила. От всяка галерия се виждат по-горни и по-долни етажи — до безкрайност. Подредбата на галериите е неизменна. Всички стени освен две са покрити с двадесет дълги лавици, по пет от всяка страна; височината на лавиците, отговарящи на височината на етажите, едва превишава ръста на средновисок библиотекар. Една от свободните страни е свързана с тесен коридор, който води към друга галерия, съвсем същата като първата и като всички други. Вляво и вдясно от коридора има две мънички помещения. В едното може да се спи прав; в другото да се задоволяват естествените нужди. Спираловидната стълба се вие нагоре и надолу, изчезвайки в далечината. В коридора има огледало, което удвоява съвсем вярно всичко видимо. Огледалото навежда хората на мисълта, че Библиотеката не е безкрайна (ако тя наистина е безкрайна, за какво е това илюзорно удвояване?); лично аз предпочитам да мисля, че шлифованите повърхности изобразяват и обещават безкрайност... Светлината идва от едни сферични плодове, които носят названието лампи. Във всяка галерия има по две разположени диагонално. Светлината, която излъчват, е оскъдна, но вечна.

Като всички хора от Библиотеката на младини пътешествувах; странствувах по следите на една книга, може би каталога на каталозите; сега, когато очите ми едва разчитат това, което пиша, аз се готвя да срещна смъртта на няколко левги от галерията, където съм се родил. Когато умра, нечии милостиви ръце, ще ме хвърлят през

перилата; мой гроб ще бъде бездънното пространство; тялото ми дълго ще пропада, ще се разложи и ще изчезне във вихъра, предизвикан от безкрайното падане. Аз твърдя, че Библиотеката е безпределна. Идеалистите доказват, че шестоъгълните помещения са необходима форма на абсолютното пространство или поне на нашето чувство за пространство. Те смятат, че е немислимо да съществува триъгълно или петоъгълно помещение. (Мистиците уверяват, че в екстаз им се явявала кръгла зала с огромна кръгла книга, чийто безкраен гръб е долепен до кръгообразната стена; но техните твърдения са съмнителни, думите им — неясни. Тази циклична книга е Бог.) Нека засега се ограничи да повторя класическото съждение: *Библиотеката е сфера, чийто точен център е която и да е шестоъгълна галерия и чиято окръжност е недосегаема.*

На всяка от стените на всяка галерия има по пет лавици; на всяка лавица — по тридесет и две книги с еднакъв формат; във всяка книга — по четиристотин и десет страници; на всяка страница — по четиридесет реда; на всеки ред — около осемдесет черни букви. Букви има и на гръба на всяка книга; но тези букви не сочат, нито подсказват какво съдържат страниците. Знам, че такова несъответствие е изглеждало някога тайнствено. Преди да изложа накратко отговора на този проблем (а откритието му, въпреки трагичните последици, е може би най-важното събитие в историята), бих искал да припомня няколко аксиоми.

Първо: Библиотеката съществува *ab aeterno*^[1]. В тази истина, чието пряко следствие е бъдещата вечност на света, не може да се усъмни нито един здрав ум. Човекът, несъвършеният библиотекар, може да е плод на случайността или творение на зли демиурзи; вселената, снабдена с изящни лавици, загадъчни томове, нескончаеми стълби за пътешественика и отходни места за уседналия библиотекар, може да бъде само творение на бог. За да схванем каква огромна разлика има между божественото и човешкото, достатъчно е да сравним грозните и разкривени знаци, които несигурната ми ръка е надраскала върху корицата на една книга, със съразмерните букви по нейните страници: ясни, изящни, блестящо черни, неподражаемо симетрични.

Второ: *Броят на писмените знаци е двадесет и пет.*^[2] Тази констатация е позволила преди триста години да се формулира обща

теория на Библиотеката и да се даде задоволителен отговор на неразрешимия дотогава проблем за неустановената и хаотична природа на повечето книги. Една книга, която баща ми видял в галерия на сектор петнадесет деветдесет и четири, се състояла от буквите MCV, натрапчиво повтарящи се от първия до последния ред. Друга (често търсена в тая зона) е същински лабиринт от букви, но на предпоследната ѝ страница пише: „О, време, пирамидите ти“. Всеизвестно е: на един смислен ред или едно вярно сведение се падат хиляди нелепи какофонии, грамади несвързани думи и безсмислици. (Знам една труднодостъпна зона, където библиотекарите са се отказали от суеверия и безполезна навик да търсят в книгите смисъл, смятайки, че е все едно да се търси смисъл в сънищата или в безредните линии на ръката... Те приемат, че създателите на писмеността са наподобили двадесет и петте естествени знака, но твърдят, че приложението им е случайно и че сами по себе си книгите не означават нищо. Това мнение, както ще видим по-нататък, е донякъде правилно.)

Дълго време се е смятало, че тези неразгадаеми книги са написани на отмерени или непознати езици. Вярно е, че древните хора, първите библиотекарите, са си служели с език, твърде различен от този, който използваме днес; вярно е, че на няколко мили вдясно се говори на диалект, а деветдесет етажа по-нагоре езикът е неразбираем. Всичко това, повтарям, е вярно, но четиристотин и десет страници с неизменни MCV не могат да съответствуват на никое наречие и на никой език, колкото и примитивен да е той. Едни предполагали, че всяка буква може да влияе на следващата и че значението на MCV на третия ред на страница седемдесет и първа се различава от онова значение, което същото съчетание може да има на друго място и на друга страница; но тази мъглява хипотеза нямала успех. Други смятали, че става дума за тайнопис; това предположение е общоприето, макар и не в този смисъл, който влагали в него авторите му.

Преди петстотин години началникът на една от по-горните галерии се натъкнал на една книга, неразбираема като всички други, но с почти цели два листа еднородни редове. Показал своята находка на един странствуващ дешифратор и той му казал, че е на идиш. За по-малко от век се установило какъв е езикът: самоедско-литовски диалект на гуарани с окончания на класически арабски. Успели да

разберат и съдържанието: общи сведения по комбинаторен анализ, илюстрирани с примери за вариации с неограничено повторение. Тези примери позволили на един гениален библиотекар да открие основния закон на Библиотеката. Този мислител установил, че всички книги, колкото и да са различни, се състоят от едни и същи елементи — разстоянието между буквите, точката, запетаята, двадесет и двете букви на азбуката. Той изтъкнал и един факт, който бил потвърден от всички пътешественици: *В цялата огромна библиотека няма две еднакви книги.* Изхождайки от тези неоспорими предпоставки, направил извода, че Библиотеката е всеобхватна и че в книгите по нейните лавици се съдържат всички възможни съчетания на двадесет и няколко писмени знака (това число, макар и много голямо, но не безкрайно) или всичко, което може да бъде изразено — на всички езици. Всичко: подробната история на бъдещето, автобиографиите на архангелите, достоверният каталог на Библиотеката, хиляди и хиляди фалшиви каталози, доказателство за фалшивостта на тези каталози, доказателство за фалшивостта на истинския каталог, гностическото евангелие на Василид, коментар към това евангелие, коментар към коментара на това евангелие, правдивият разказ за твоята смърт, преводът на всяка книга на всички езици, интерполациите на всяка книга във всички книги, трактатът върху митологията на саксите, който е могъл да напише (но не е написал) Беда, изчезналите книги на Тацит.

Когато било провъзгласено, че Библиотеката съдържа всички книги, хората най-напред изпитали необикновено щастие. Всеки се чувствувал притежател на непокътното тайно съкровище. Нямало проблем — личен или световен, за който да не се намери убедително решение в някоя от галериите. Вселената добила смисъл, вселената станала изведнъж безпределна като надеждата. По това време упорито се заговорило за Оправданията: книги с апологии и пророчества, които оправдавали завинаги деянията на всеки човек във вселената и криели чудни тайни за неговото бъдеще. Хиляди жаждущи напуснали милата родна галерия и се втурнали нагоре по стълбите, тласкани от суетния стремеж да намерят своето Оправдание. Тези странници се карали из тесните коридори, изричали грозни проклетия, душели се един друг по приказните стълби, запокитвали на дъното на тунелите измамните книги, загивали, хвърлени в бездната от обитатели на далечни краища.

Някои полудявали... Оправданията наистина съществуват (аз съм виждал две, отнасящи се за хора от бъдещето, за хора, които може би не са измислени), но търсачите били забравили, че вероятността човек да намери своето Оправдание или някой лъжлив негов вариант е равна на нула.

По същото време всички се надявали, че ще бъдат разрешени най-големите загадки на човечеството — произходът на Библиотеката и произходът на времето. Вероятно тези сложни загадки могат да се обяснят с думи: ако езикът на философите е непригоден, многообразната Библиотека сигурно е създала необходимия нечуван досега език и речници и учебници по граматика на този език. Вече цели четири века хората се ровят из галериите... Има и официални търсачи, изследвачи. Виждал съм ги по време на работа — пристигат винаги капнали от умора; говорят за някаква стълба без стъпала, по която едва не се пребили; разговарят с библиотекаря за галерии и стълби; понякога взимат най-близката книга и я прелистват, търсейки мръсни думи. Явно никой не се надява да открие нещо.

Огромната надежда, естествено, била последвана от дълбоко униение. Мисълта, че на една от лавиците на някоя галерия се крият ценни книги и че тези ценни книги са недостъпни, изглежда почти непоносима. Някаква нечестива секта подбудила хората да прекратят търсенията и да опитат нещо друго: да разбъркват букви и знаци, докато не се получат благодарение на невероятна случайност каноническите книги. Властите се видели принудени да вземат строги мерки. Сектата престанала да съществува, но като малък съм виждал старци, които се усамотяваха в отходните места и разбърквайки метални дискове в чашка за зарове, се мъчеха да наподобяват божествения безпорядък.

Други, напротив, смятали, че главната цел е да се унищожат безполезните книги. Те нахълтвали в галериите, показвали съответния документ, не винаги фалшив, с погнуса прелиствали някой том и осъждали на унищожение цели лавици: на техния очистителен, аскетически бяс се дължи безсмислената загуба на милиони книги. Имената им са прокълнати, но онези, които оплакват „съкровищата“, унищожени от тяхното безумие, забравят два очевидни факта. Първо, Библиотеката е толкова необятна, че каквато и да е щета, причинена от човек, се оказва нищожна. Второ, всяка книга е единствена,

незаменима, но (тъй като Библиотеката е всеобхватна) винаги съществуват стотици хиляди несъвършени копия: книги, които се различават помежду си само по някоя буква или някоя запетайка. В противовес на общоприетото мнение се осмелявам да допусна, че последиците от изстъпленията на Очистителите са преувеличени от ужаса, който предизвикали тия фанатици. Те били обладани от безумното желание да завладеят книгите на Пурпурната галерия — книги с по-малък от обикновения формат; всесилни, мъдри и вълшебни.

Известно ни е и друго суеверие от онова време: за Човека на Книгата. На някоя от лавиците в някоя галерия (мислели хората) непременно съществува една книга, символ и обобщение на всички останали: някакъв библиотекар я бил прочел и станал богоравен. В езика, на който се говори в тая зона, още има следи от култа към този древен служител. Мнозина се отправяли да Го търсят. Цели сто години се лутали напразно. Как да намерят тайнствената свещена галерия, където Той е живял? Някой предложил един регресивен метод: за да се намери книгата А, първо трябва да се открие книга В, която ще посочи къде се намира А; за да се намери книгата В, първо трябва да се открие книга С — и така до безкрайност... В подобни приключения пропилях и изчерпах годините си. На мен самия не ми изглежда невероятно на някоя лавица във вселената да има една всеобхватна книга^[3]; моля неведомите богове един човек — един-единствен, макар и преди хиляди години! — да е намерил и прочел тази книга. Ако почестите и мъдростта, и щастието не са отредени за мене, нека бъдат за други. Нека има небе, макар и мястото ми да е в ада. Нека бъда опозорен и погубен, но поне за един миг, поне за един човек Твоята огромна Библиотека да намери оправдание.

Безбожниците твърдят, че за Библиотеката безсмислицата е норма, а смисленото (и даже най-елементарната логика) едва ли не е чудесно изключение. Говори се (чувал съм) за „трескавата Библиотека, в която произволните книги са непрестанно изложени на риска да се превърнат в други книги и като обезумяло божество едновременно утвърждават, отричат и смесват всичко“. Тези думи, които не само разкриват безпорядъка, но и го доказват нагледно, явно издават лош вкус и безнадеждно невежество. В действителност Библиотеката изключва всички езикови структури, всички възможни варианти на

двадесет и петте писмени знака, но не и абсолютната безсмислица. Излишно е да отбелязвам, че най-хубавата книга в многобройните галерии, които завеждам, е озаглавена „Вчесан гръм“, друга се казва „Гипсовият гръч“, трета „Аксаксаксас мльо“. Тези на пръв поглед несвързани заглавия без съмнение могат да имат таен или алегоричен смисъл; този смисъл е изразен с думи и *ex hypothesi* вече съществува в Библиотеката. Каквото и съчетание от букви да напиша, например *dhmcrldtdj*, на един от тайнствените езици в божествената Библиотека то съдържа страшен смисъл. Всяка сричка, която произнасяме, е пълна и с нежност, и с боязън; всяка означава на някой от тези езици могъщото име на бог. Да говорим, значи да изпадаме в тавтология. Това мое безполезно и многословно писание вече се съдържа в някой от тридесетте тома на една от петте лавици на някоя от неизброимите галерии — така както и неговото опровержение. (N възможни езика използват един и същ запас от думи; в някои знакът „библиотека“ допуска правилното определение *универсална и постоянна система от шестоъгълни галерии*, но „библиотека“ е и „хляб“ или „пирамида“, или какъвто и да е друг предмет и седемте определящи я думи имат друго значение. Ти, който четеш тези редове, сигурен ли си, че разбираш моя език?)

Постоянно пиша, за да се отвличам от мисълта за сегашното положение на хората. Съзнанието, че всичко е вече написано, ни унищожават или ни превръща в призраци. Зная места, където младежите коленичат пред книгите и в изстъпление целуват техните страници, но не могат да прочетат нито една буква. Епидемиите, еретическите раздори, странствованията, неизбежно израждащи се в разбойничество, рязко намалиха броя на населението. Струва ми се, вече споменах за самоубийствата, от година на година по-чести. Може би старостта и страхът ме вкарват в заблуждение, но подозирам, че човешкият род — единственият — е на път да изчезне, а Библиотеката ще продължава да съществува: осветена, необитаема, безкрайна, свършено неподвижна, изпълнена с ценни книги, безполезна, нетленна, тайнствена.

Току-що написах „безкрайна“. Не сложих това прилагателно поради склонност към реториката; поддържам: логично е все пак да мислим, че светът е безкраен. Онези, които смятат, че той има граници, допускат, че някъде в далечината коридорите, стълбите и

шестоъгълните галерии могат по необясним начин да се свършат — а това е абсурдно. Онези, които си го представят без граници, забравят, че е ограничен броят на възможните книги. Аз се осмелявам да подсказва следното решение на този прастар проблем: *Библиотеката е безгранична и периодична*. Ако един вечен пътешественик тръгне в която и да е посока, той би се убедил след много векове, че едни и същи книги се повтарят в един и същ безпорядък (който с повторението се превръща в порядък — Порядъкът). Тази изящна надежда е утеха за моята самота.^[4]

Мар дел Плата, 1941 г.

[1] Вечно (лат.) ↑

[2] Оригиналният ръкопис не съдържа цифри и главни букви. Пунктуацията се свежда до запетая и точка. Тези два знака, разстоянието между буквите и двадесет и двете букви на азбуката са задължителните двадесет и пет знака, изброени от непознатия (бележка на издателя). ↑

[3] Повтарям: достатъчно е една книга да бъде възможна, за да съществува. Изключено е само невъзможното. Например: нито една книга не може да бъде същевременно и стълба, макар че без съмнение има книги, които отричат и доказват подобна възможност, и други, чиято структура съответствува на структурата на една стълба — Б.а. ↑

[4] Летисия Алварес де Толедо отбелязва, че тази огромна Библиотека е излишна; всъщност достатъчен би бил един-единствен том с обикновен формат, с шрифт кегел девет или десет пункта, състоящ се от безкраен брой безкрайно тънки листове. (В началото на седемнадесети век Кавалиери е казал, че всяко геометрично тяло представлява безкраен брой плоскости.) Такъв изящен вадемекум не би бил удобен за работа: всеки видим лист би се раздвоявал на други като него; непостижимият за ума среден лист не би имал обратна страна. — Б.а. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.